

Kohortfruktsamhetens utveckling

Första barnet

Det har skett stora förändringar, särskilt i 25-åringarnas förstabarnsfruktsamhet. För kvinnor och män födda från mitten av 1920-talet till början av 1940-talet ökade fruktsamheten i 25 års ålder. Därefter har 25-åringarna blivit allt mindre benägna att få barn. Detta gäller även 20-åringar. Däremot har kvinnor och män över 30 fått en ökad förstabarnsfruktsamhet och idag är det ungefär lika många 35-åringar som 25-åringar som får ett första barn. Kvinnor och män väntar allt längre med att skaffa barn.

I slutet av 1980-talet när det var högkonjunktur och barnafödandet ökade, blev även unga kvinnor och män mer benägna att skaffa barn. Lågkonjunkturen i början på 1990-talet bröt den trenden. Det var speciellt yngre som hade svårt att etablera sig på arbetsmarknaden och benägenheten att bli förälder i unga år minskade. Benägenheten minskade även för 30-åriga kvinnor och män under hela 1990-talet och för 35-åringarna i början på 1990-talet medan 40-åringarna hade en liten uppgång. Sedan 1998 har andelen som föder sitt första barn ökat i 35 års ålder och sedan år 2000 har den ökat för 30-åringarna.

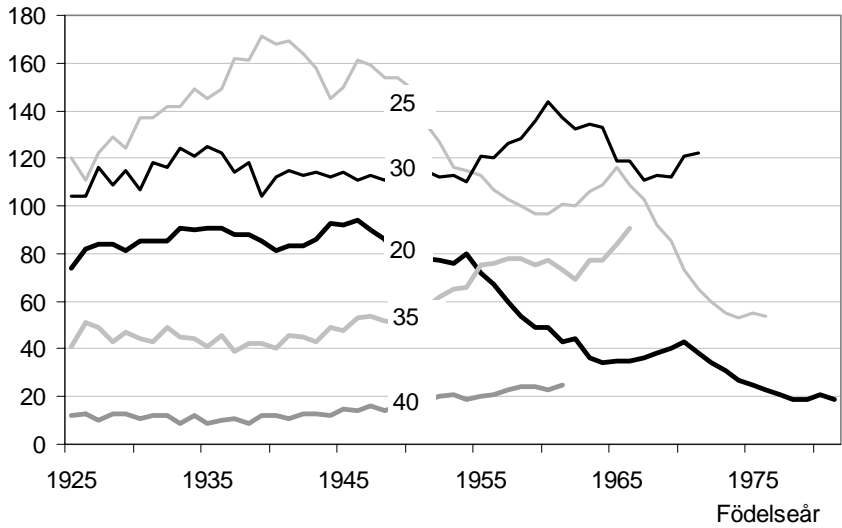
Ett annat sätt att illustrera förskjutningen mot allt högre åldrar vid första barnets födelse är att se på fruktsamheten avseende det första barnet i olika åldrar. Fram till 20 års ålder hade kvinnor födda 1955 ungefär samma fruktsamhetsmönster för första barnet som tidigare generationer. Mellan 20 och 30 år hade de lägre förstabarnsfruktsamhet än sina äldre medsystrar. Den lägre fruktsamheten kompenseras sedan med högre fruktsamhet mellan 30 och 40 års ålder. Mönstret är likartat för kvinnor födda 1965, så långt det är möjligt att följa dem. De som är födda 1975 har klart lägre fruktsamhet före 25 års ålder än dem som är födda 10 år tidigare. Detta gäller män såväl som kvinnor.

Fruksamheten avseende det första barnet för olika åldrar.

Kvinnor och män med födelseår 1925-1981.

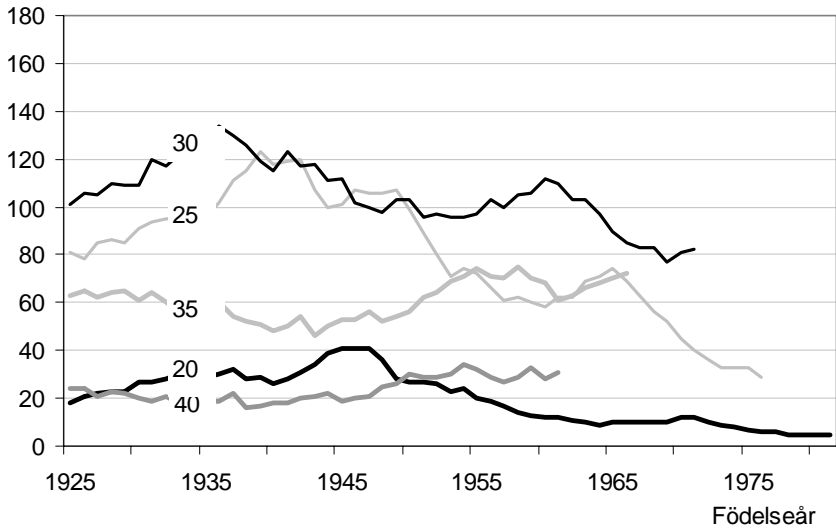
Kvinnor

Födda per 1000 barnlösa

Män

Födda per 1000 barnlösa

Sifferunderlaget finns i tabell 1a och 1b.

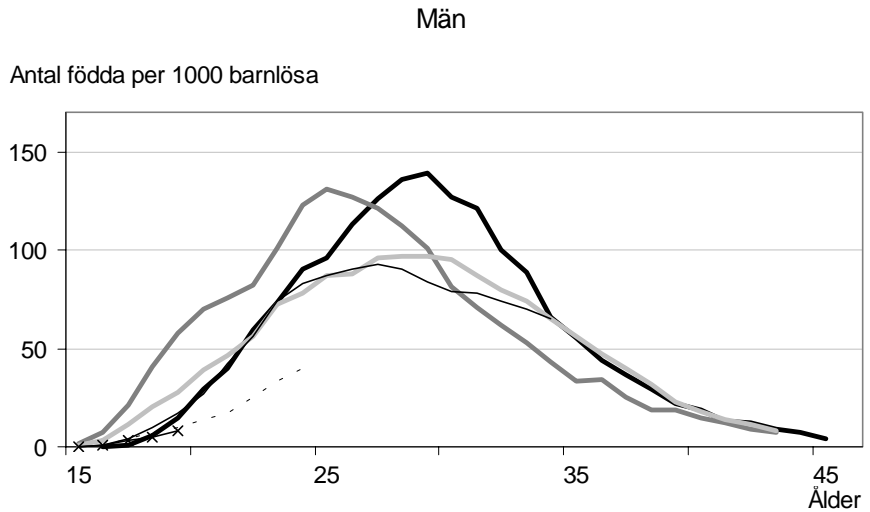
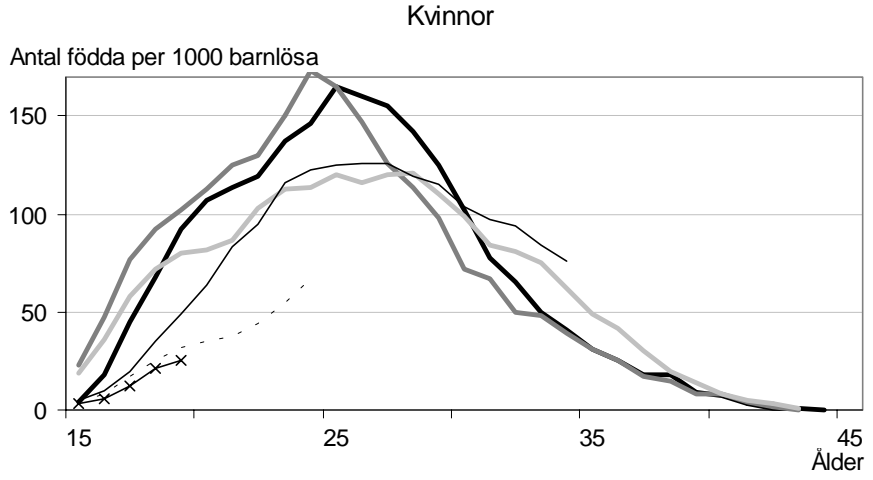
Kvinnor födda 1955 var tjugo år i mitten av 1970-talet och den lägre fruktsamheten i unga år kan ses som en anpassning till de samhällsförändringar som skedde under perioden i form av kvinnors inträde i arbetslivet, ökad tillgänglighet till preventivmedel och längre utbildningstid. Under perioden då åldern vid första barnets födelse ökade, huvudsakligen mellan 1975-1985, sjönk den årliga summerade fruktsamheten.

Problemen på arbetsmarknaden under 1990-talet har gjort att unga kvinnors och mäns förstabarnsfruktsamhet sjunkit ytterligare. Det kan komma att innebära att dagens unga kvinnor och män kommer att ha högre förstabarnsfruktsamhet över 30 års ålder än tidigare generationer haft.

Den förskjutning mot högre åldrar vid första barnets födelse som skett under 1990-talet har nu avstannat, vilket gör att den årliga summerade fruktsamheten ökar. Figuren visar att kvinnor födda 1980 hittills fött sitt första barn ungefär på samma sätt som kvinnor födda 1975. Det första barnet inleder en process under livet då en kvinna föder barn. Den huvudsakliga förändring som skett under 1990-talet för kvinnor födda efter 1950 är att barnafödandet startar senare än för tidigare födda. Viljan att få barn och antalet barn man får om man startar vid en viss ålder ändras mycket litet över tiden, men åldern då man skaffar sitt första barn och den takt i vilken man genomför processen, d.v.s. tidsintervallen mellan barnen, är känsliga för förändringar i samhället. Under de perioder då förändringar skett i starttiden ser man stora fluktuationer i periodfruktsamheten.

Senareläggningen av barnafödandet kommer förmodligen att få konsekvenser på det slutgiltiga barnantalet eftersom många som påbörjar barnafödandet sent, förblir ofrivilligt barnlösa på grund av fysiologiska eller sociala faktorer. Dessutom hinner man få färre barn om man startar sent.

Fruksamheten avseende första barnet för olika födelsekohorter.
Kohorter med födelseår 1935, 1945, 1955, 1965, 1975 och 1980.

1935
 1945
 1955
 1965
 1975
 x 1980

Sifferunderlaget finns i tabell 1a och 1b.

Andra barnet

De flesta kvinnor och män i Sverige vill ha två barn och så har det varit de senaste decennierna. Undersökningar från 1980- och 1990-talen visar att en stor andel tyckte att två barn var idealet.⁶ I den senaste undersökningen från år 2000 säger många av de kvinnor och män som hade ett barn men som ännu inte fått fler att de räknade med att få ännu ett barn. Bland dem under 30 var det närmare 80 procent av kvinnorna och 70 procent av männen som trodde att de skulle skaffa fler barn. Andelen sjunker med kvinnans och mannens stigande ålder. Ändå svarar fyra av tio 35-åriga mödrar med ett barn ja på frågan om de tror att de kommer att skaffa fler barn.

En stor del av fruktsamhetsuppgången mellan 1985–1990 berodde på att föräldrapenningen förblev oförändrad om det andra barnet föddes inom 30 månader. Eftersom många kvinnor arbetar deltid under småbarnperioden sjunker inkomsten om de väntar längre. Figurerna visar att barnafödandet har anpassats till systemet. Sannolikheten att få ett andra barn inom 30 månader har ökat markant för kvinnor och män födda 1965 och 1970 jämfört med dem som är födda tidigare. Samtidigt minskar sannolikheten att föda tre till fem år efter första barnets födelse. För män kan förändringen även ses redan bland dem födda 1955.

Över 80 procent av de kvinnor och män som får sitt första barn i de åldrar då förstabarnsfruktsamheten är som högst, får ett andra barn inom tio år.⁷ Det innebär att över 80 procent av kvinnor födda 1935 som fått sitt första barn mellan 16–25 års ålder, fick ett andra barn inom tio år efter det första. För kvinnor födda 1955 fick över 80 procent ett andra barn inom tio år om de var mellan 19–29 år gamla vid det första barnets födelse. Åldersintervallet då flest föder ett andra barn har förskjutits uppåt mellan generationerna. Män uppvisar motsvarande mönster, men männen är ett par år äldre.

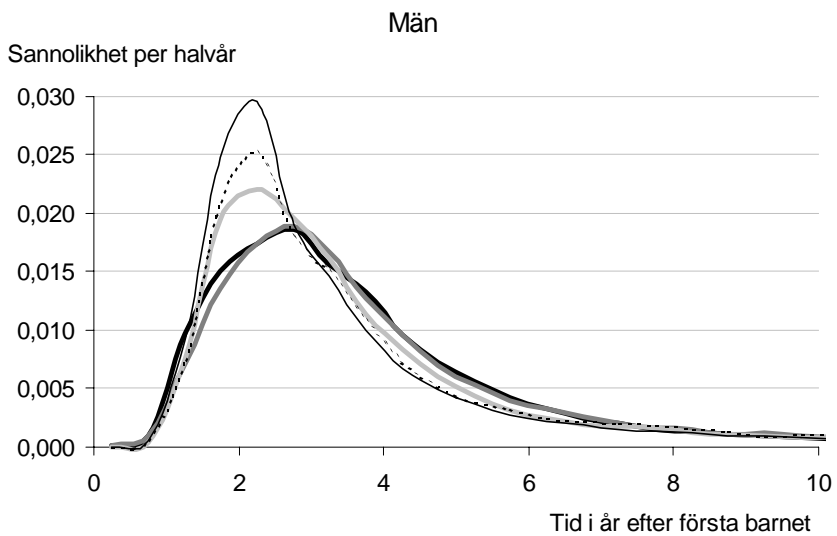
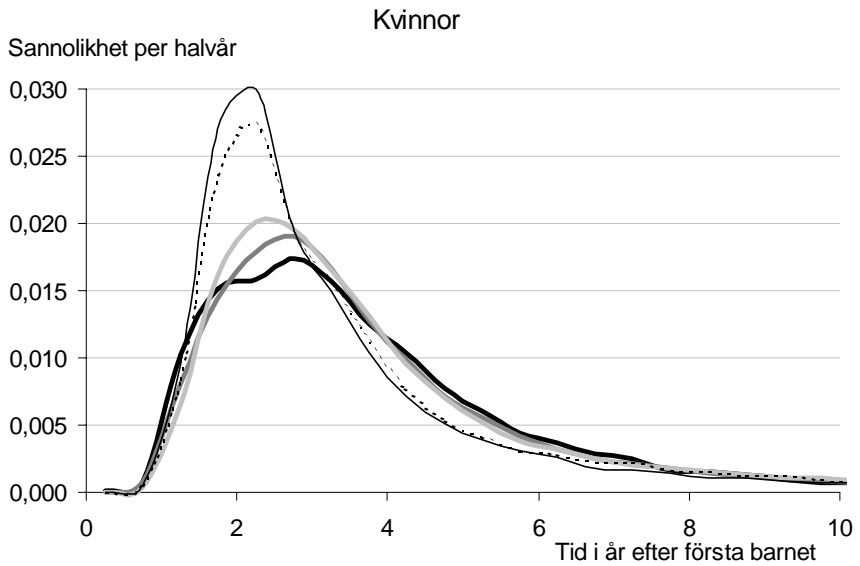
⁶ Demografiska rapporter 2001:1 *Varför föds det så få barn?*

Demografiska rapporter 1994:1 *Att klara av... arbete-barn-familj*

⁷ Mycket få barn föds med längre intervall än tio år så intervallet omfattar så gott som alla födslar.

Sannolikheten att få ett andra barn för olika födelsekohorter.

Födelseår 1935, 1945, 1955, 1965. och 1970.

— 1935 — 1945 — 1955 — 1965 1970

Sifferunderlaget finns i tabell 12

För senare födda föräldrar är andelen som får ett andra barn inom tio år efter det första barnets födelse minst lika hög som tidigare. Bland både kvinnor och män födda efter 1955 har andelen som får ett andra barn inom tio år efter det första till och med ökat om det första barnet föddes efter 20 års ålder. Andelen som får ett andra barn inom tio år minskar snabbt om det första barnet föds då föräldern är 35 år eller äldre. Om stora grupper av en födelsekohort startar sitt barnafödande när de är över 30 år gamla kommer det att innebära att medelantalet barn sjunker för gruppen.

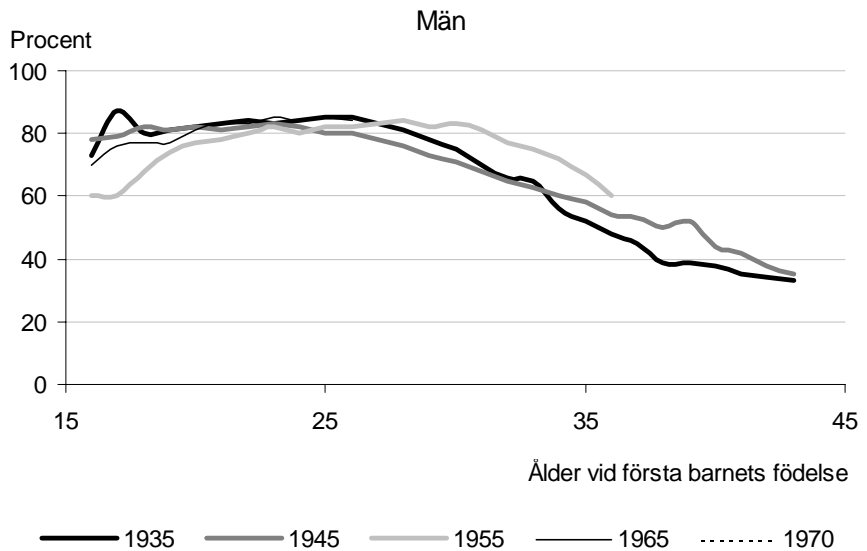
Bland kvinnor födda efter 1955 och som får barn i mycket unga år är det färre som föder ett andra barn inom tio år än bland dem som är äldre. Det är förmodligen en konsekvens av att möjligheten att kontrollera barnafödandet förbättrats.

Andrabarnsfruktsamheten i en viss ålder d.v.s. benägenheten att få ett andra barn, har inte fallit för senare generationer. Benägenheten att få ett andra barn vid en viss ålder har snarare ökat. Det vi i de årliga talen ser som fallande andrabarnsfruktsamhet beror på att förstagångsmödrarna blivit äldre. Sannolikheten att få ett andra barn är störst inom tre år efter det första barnets födelse.⁸ Under perioder då det föds få första barn dominerar gruppen kvinnor som fött ett barn allt mer av kvinnor som fått sitt föregående barn för ganska länge sedan. Gruppen fylls inte på med ”nya” förstabarnsmödrar i samma takt som tidigare. Om gruppen domineras av kvinnor med lägre sannolikhet att föda ett andrabarn sjunker de årliga fruktsamhetstalen för andra barnet.

⁸ Det årliga fruktsamhetstalet för andra barnet för kvinnor som till exempel är 30 år beräknas som antalet födda barn med ordningsnummer två av 30 åriga mödrar dividerat med antalet 30-åriga kvinnor som tidigare fött endast ett barn.

Andel förstabarnsföräldrar i en födelsekohort som får ett andra barn.

Procent med födelseår 1935, 1945, 1955, 1965 respektive 1970, som får ett andra barn inom 10 år från föregående barns födelse beroende på åldern vid första barnets födelse.

Sifferunderlaget finns i tabell 13a.

Fler än två barn

Av samtliga barn som föds har endast drygt vart femte ordningsnummer tre eller högre. Andelen som går vidare och får ett tredje barn sjunker nästan linjärt med på åldern vid första barnets födelse. Endast tio procent av de kvinnor som har två barn och har fött sitt första barn vid 35 års ålder får ett tredje barn. Andelen som får ett tredje barn av dem som får sitt första vid cirka 30 års ålder har ökat bland dem födda 1955 och senare. Det är svårt att veta om den utvecklingen fortsätter. Ökningen är inte märkbar för dem som fött sitt första barn vid 35 års ålder.

Sannolikheten att få ett tredje barn har minskat något för kohorter födda efter 1965. Minskningen är liten och de stora skillnader man ser i den årliga tredjebarnsfruktsamheten beror till största delen på att förstabarnsfruktsamheten fallit.

En intervjuundersökning från 1981 visar att kvinnor som haft en kontinuerlig anknytning till arbetsmarknaden hade ungefär samma benägenhet att få det tredje barnet som dem som hade varit hemarbetande.⁹ Hög utbildning ökar benägenheten att få ett tredje barn.

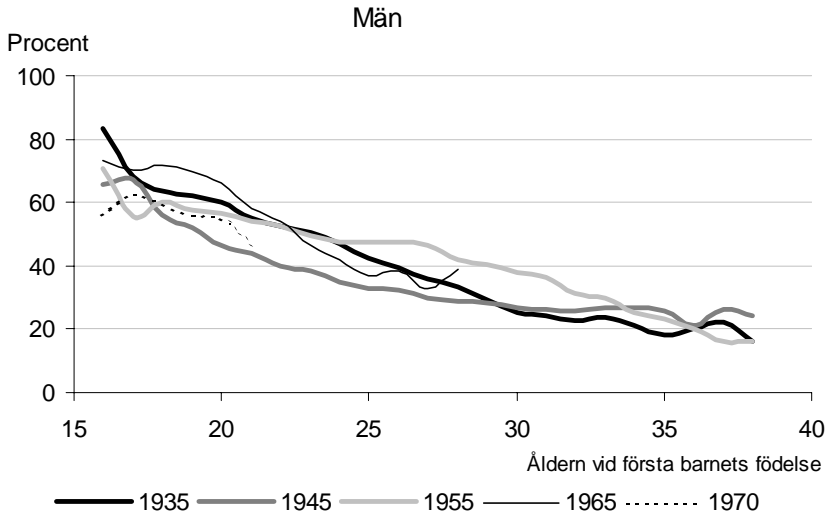
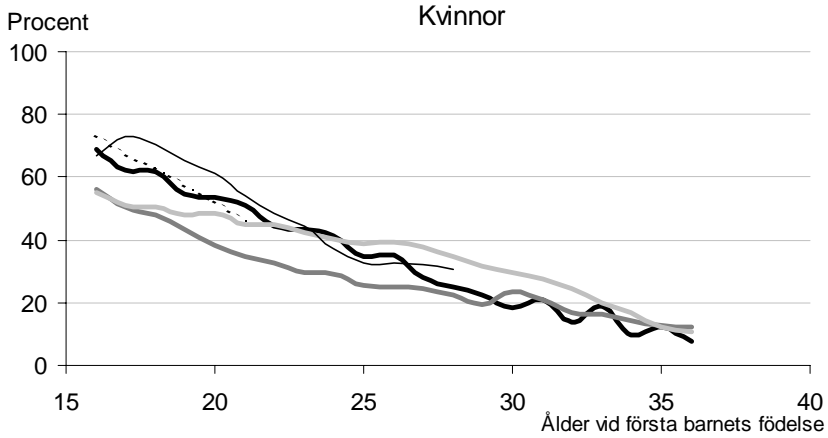
Benägenheten att få ett tredje barn är mer korrelerat till sysselsättningsutvecklingen än det andra barnet.¹⁰ Benägenheten att få tre eller fler barn varierar mer med konjunkturen än det andra barnet.

⁹ Hoem(1993) *The Compatibility of Employment and Childbearing in Contemporary Sweden*.

¹⁰ Demografiska rapporter 1998:1 *Barnafödande och sysselsättning*

Andel andrabarnsföräldrar i en födelsekohort som får ett tredje barn.

Procent med födelseår 1935, 1945, 1955, 1965 respektive 1970, som får ett tredje barn inom 10 år från föregående barns födelse beroende på åldern vid första barnets födelse.

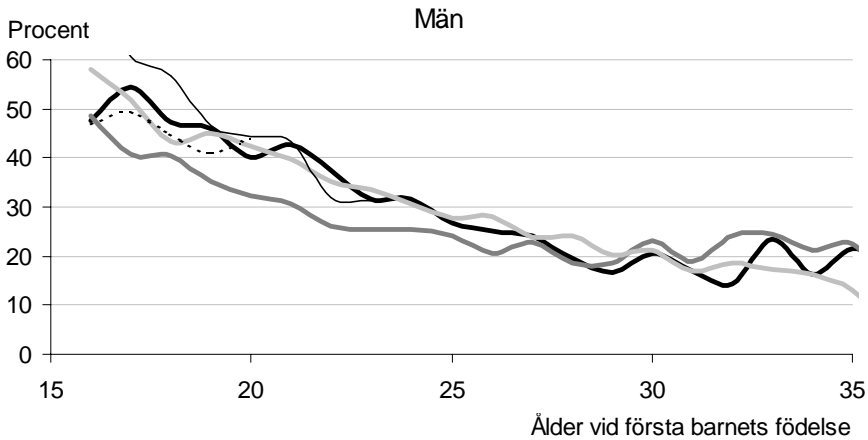
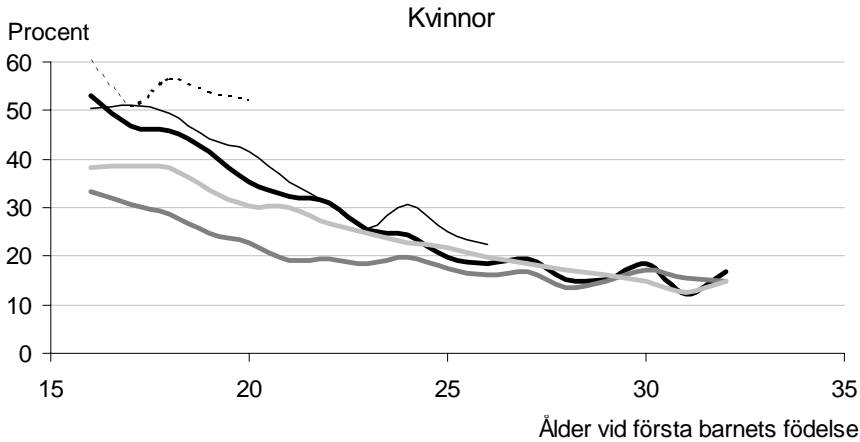

Sifferunderlaget finns i tabell 13b.

Benägenheten att få det fjärde barnet har ökat något för senare födda. Ökningen är emellertid för liten för att påverka de årliga fruktsamhetstalen.

Andel tredjebarnsföräldrar i en födelsekohort som får ett fjärde barn.

Procent med födelseår 1935, 1945, 1955, 1965 respektive 1970, som får ett fjärde barn inom 10 år från föregående barns födelse beroende på åldern vid första barnets födelse.

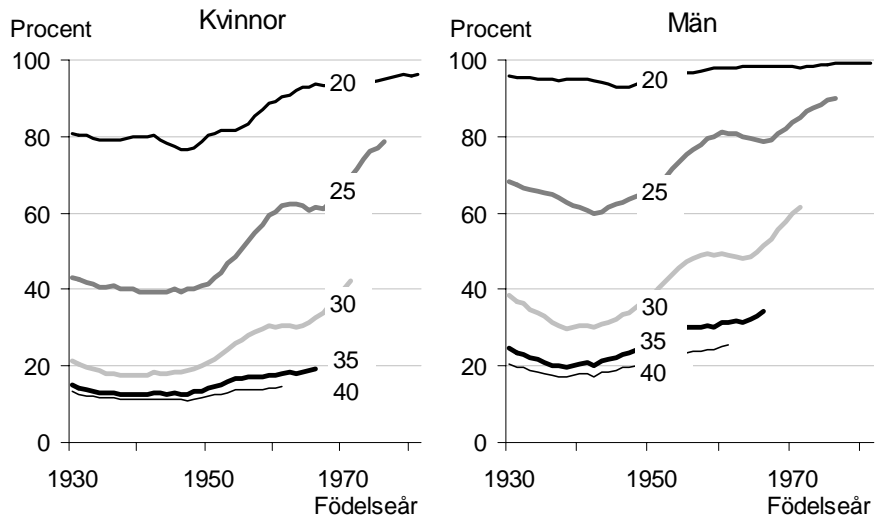
— 1935 — 1945 — 1955 — 1965 1970

Sifferunderlaget finns i tabell 13c.

Barnlöshet

En senareläggning av barnafödandet betyder att allt fler kvinnor och män förblir barnlösa allt högre upp i åldrarna. Bland kvinnor födda i början av 1950-talet var drygt 40 procent barnlösa vid 25 års ålder. Därefter ökade andelen barnlösa successivt och bland kvinnor födda 1976 (som var 25 år 2001) var närmare 80 procent fortfarande barnlösa. Skillnaderna i andelen barnlösa mellan olika födelseårgångar blir mindre ju högre upp i åldrarna man kommer.

Andel barnlösa kvinnor och män efter ålder och födelseår

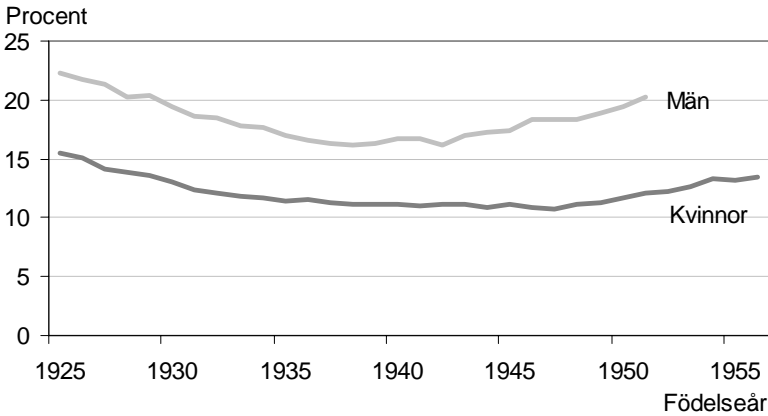
Sifferunderlaget finns i tabell 4a och b.

Senareläggningen av barnafödandet har hittills inte haft någon stor påverkan på den slutliga andelen kvinnor och män som någon gång fått barn.

Sedan början av 1900-talet har föräldraskap blivit jämnare fördelat. Successivt förbättrade villkor gjorde att andelen barnlösa nådde ett minimum, 11 procent, för kvinnor födda mellan 1935–1949 och 16 procent för män födda mellan 1936–1942. De födde sina barn då de ekonomiska och sociala villkoren förbättrades. Barnlösheten är högre för män eftersom det finns fler män i fruktsam ålder.

Barnlösa vid slutet av den fertila perioden

Andel (procent)

*Kvinnor vid som ej fått barn 45 års ålder och män som ej fått barn vid 50 års ålder
Sifferunderlaget finns i tabell 4a och b.*

Om vi jämför med 1800-talet så har vi färre barnlösa idag. Under 1800-talet var förutsättningarna för barnafödandet mycket skiftande. Många kvinnor var barnlösa samtidigt som ett flertal fick många barn. Man uppskattar att 20-25 procent av kvinnorna förblev barnlösa på 1800-talet.¹¹

¹¹ Alm-Stenflo (1989) *Parity-dependent fertility in a population with natural fertility in northern Sweden 1720-1900*

Antalet barn

Tabellen nedan visar att andelen som fått två barn legat omkring 40 procent för kvinnor och män födda 1940 och senare. För kvinnor och män födda på 1930-talet var andelen som fick två barn något lägre samtidigt som det var fler som endast fick ett barn eller minst fyra barn.

Antal barn vid slutet av den fruktsamma perioden.

Andel (procent)

Födelseår	Kvinnor						Män					
	Antal barn						Antal barn					
	0	1	2	3	4+	Totalt	0	1	2	3	4+	Totalt
1930	13	18	35	19	12	100	19	16	33	18	11	100
1935	12	15	38	21	11	100	17	15	37	19	9	100
1940	11	15	42	21	8	100	17	15	39	19	8	100
1945	11	16	45	19	6	100	17	15	40	18	7	100
1950	12	15	43	21	7	100	19	14	37	20	8	100
1955	13	13	41	22	8	100						

Siffrorna gäller endast dem som levt och bott i Sverige från 20 års ålder till slutet av den fertila perioden. Slutet av den fertila perioden definieras som 45 års ålder för kvinnor och 55 års ålder för män. Siffrorna för män födda 1950 kan alltså komma att ändras.

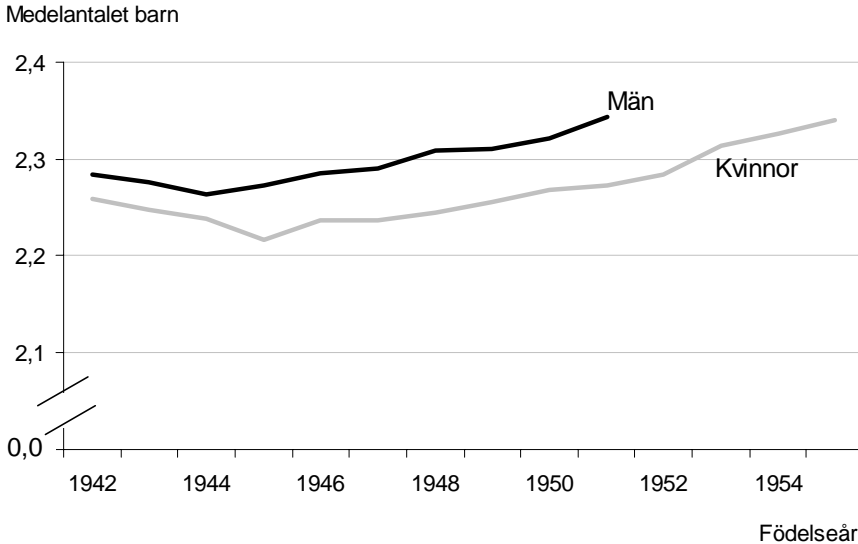
Åldern vid första barnets födelse har stor betydelse för det antal barn som kvinnor och män får. Kvinnor födda på 1970- och 1980-talet inleder sitt barnafödande betydligt senare än de som föddes tidigare. Ett senarelagt barnafödande kommer att medföra att chansen att få ett tredje eller fjärde barn minskar. Om det första barnet föds först i 35-årsåldern minskar också chansen att få ett andra barn.

Dessutom ökar risken för ofrivillig barnlöshet ju äldre man blir.¹² Sannolikheten för att en kvinna skall få barn om hon försöker före 30 års ålder är 97 procent. 91 procent blir gravida utan hjälp och 6 procent efter medicinsk behandling. Enligt studien är risken att bli ofrivilligt barnlös 3 procent för kvinnor under 30 år. Kvinnor som försöker att få barn efter 30 års ålder kommer att lyckas till 92 procent; 87 procent på naturlig väg och 5 procent efter medicinsk hjälp.

¹² Risken att bli barnlös om man skjuter upp barnafödandet diskuteras i artikeln av de Jong och Steenhof.

En enkätundersökning som SCB utförde år 2000¹³ om attityder till barnafödande tyder också på att det kan vara svårt att få barn i högre åldrar. Av de yngre kvinnorna och männen som hade barn eller väntade barn var det ytterst få som fått vänta länge, men bland kvinnor i minst 32 års ålder hade 15 procent fått vänta i mer än tre år.

Medelantalet barn för kvinnor och män som fått minst ett barn.

Det finns något fler män än kvinnor i barnafödande åldrar. Detta beror på att det föds något fler pojkar än flickor. Det gör att fruktsamheten bör bli lägre för män än för kvinnor. Om vi jämför medelantalet barn per man respektive kvinna bland dem som får minst ett barn bör det alltså vara en bättre jämförelse. Det faktum att medelantalet barn är högre bland män som får minst ett barn tyder på att barnafödandet är mer koncentrerat bland fäderna. Det är färre män som blir fäder än kvinnor som blir mödrar.

¹³ Demografiska rapporter 2001:1. Varför föds det så få barn?